

KRIJGSGEVANGENEN

achtig getinte gloed, die veel sterker was dan daglicht. Deze begon bij de grond, sprong omhoog als een machtige fontein, en langzaam, heel langzaam ontwikkelde hij zich tot een enorme paddestoel.'

In eerste instantie waren onder de krijgsgevangenen slechts weinig slachtoffers gevallen: van één was het bovenlijf met brandwonden bedekt, bij een tweede waren enkele ribben gebroken, een derde, de Nederlandse kampoudste, had een hersenschudding. Andere slachtoffers werden pas later ontdekt, toen men, na naar het kamp gerend te zijn (alle barakken waren weggevaagd), naar het Mitsoebisji-complex terugkeerde. Grote gebouwen stonden er in lichtelaie en men vermoedde dat zich daarin nog velen bevonden die gewond waren of het bewustzijn verloren hadden of klem waren komen te zitten. Inderdaad, op de bovenverdieping van het eerder bedoelde fabrieksgebouw bevonden zich vele honderden Japanse meisjes, fabrieksarbeidsters, tot wie men niet kon doordringen – in de fabriek lag ook een krijgsgevangene bekneld. Met man en macht werd geprobeerd hem te redden, 'hij was nog bij kennis', aldus een van diegenen die dat trachtten, 'toen de jongens op het moment dat het dak bijna boven hun hoofden instortte, hem verlieten. Hij verbrandde levend.'¹ Er volgden toen dagen waarin, terwijl Nagasaki in brand stond, de krijgsgevangenen bivakkeerden bij grotten aan de voet van nabije heuvels. Zij die verblind waren, bleven apathisch: 'met veelal eenzijdig gezwollen gezichten' (de kant die naar de explosie gekeerd was geweest) 'waar zwermen muggen op afkwamen, zaten ze wezenloos voor zich uit te staren.'² De anderen die nog tot werken in staat waren (de atoombom van Nagasaki heeft negen Nederlandse en Indisch-Nederlandse krijgsgevangenen doen bezwijken), werden door de gouverneur van de stad opgeroepen om te helpen bij het bijeenbrengen van de talloze lijken die zo spoedig mogelijk gecremeerd moesten worden, 'met je blote handen moest je deerlijk verminkte lichaamsdelen (de lijken vielen uiteen) oppakken – het was afschuwelijk.'³

Volle vier dagen duurde die arbeid. Op 16 augustus (de Japanse regering had op de 14de besloten te capituleren, op de 15de was Hirohito's radiotoespraak uitgezonden) begon voor de krijgsgevangenen een rustperiode en drie dagen later, 19 augustus, 's middags om kwart voor vijf, kregen zij te horen dat de oorlog afgelopen was.

Hoe en onder welke omstandigheden de krijgsgevangenen elders van

¹ Aangehaald in J. Stellingwerf: *'Fat man' in Nagasaki*, p. 110. ² A.v., p. 107. ³ A.v., p. 106.